

прямої та опосередкованої (у процесі виховання та освіти) взаємодії з навколишнім середовищем. Сама ця концептуальна система є об'єктом взаємодії.

Лінгвістична екологія динамічно відображає природні зміни мовної концептуалізації світу, взаємозв'язки між соціальними, культурними та мовними процесами. У зв'язку з цим слід зазначити, що ця сфера має яскраво виражений міждисциплінарний характер, інтегруючи різноманітні знання гуманітарного характеру.

У лінгвістичній екології функціює низка міждисциплінарних явищ і відповідних їм термінів, які перебувають у стані постійної взаємодії та перетинаються з різними лінгвістичними полями термінів. Отже, лінгвістична екологія відноситься до сфери складних і багатогранних явищ культурологічного та гуманітарного характеру.

Література

1. Жуковська В. В., Деркач Н. О. Еколінгвістика: становлення та основні напрями досліджень. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Філологічні науки*. 2011. Ч. 1. № 2. С. 66–70.
2. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors we live by*. London: University of Chicago Press, 2003. 276 p.
3. Maturana H., Varela F. *The Tree of Human Understanding*. Boston, 1987. 224 p.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-372-2-30>

О. ПРОЦЕНКО

Запорізький національний університет

«НОВЕ НАШЕ МОРЕ – НОВЕ НАШЕ ГОРЕ» (ЗА КІНОПОВІСТЮ О. ДОВЖЕНКА «ПОЕМА ПРО МОРЕ»)

Три роки безпосереднього перебування О. Довженка на будівництві Каховської ГЕС відтворено в кіноповісті «Поема про море». Митець переконаний, що мотиви цього будівництва у «вищестоящих» були «не науково-технічні, а, як се не дивно, «ідеологічні» [2, с. 766].

У кіноповісті представлено двоє бачення картини будівництва. Відповідно до настанов комуністичної партії, у межах соцреалізму констатується, що праця була на благо соціалістичної Батьківщини, *«головне в тому, що комунізм будується, гребля росте, море наближається, і все це прекрасно, все чудово»* [1, с. 537], люди, які будують ГЕС увійдуть *«в історію будівництва комунізму прекрасними»* [1, с. 517], і голова колгоспу *«робить велику справу комунізму, разом з мільйонами собі подібних, як свою власну справу, до якої покликало його життя...»* [1, с. 543–544].

Водночас авторська увага зосереджена не скільки на зображенні пафосного будівництва Каховської ГЕС, скільки на руйнуванні, знищенні: *«... всю зиму підіймалися води Дніпра, заливаючи плавні, озера. А весною, коли по всіх притоках і верхів'ях рушив лід, а за льодом незабаром багатюща повідь, – весь Дніпровський Низ від Запоріжжя до Каховки зразу став невпізнаним ... Щезли ріки Підпільна, Скорбна. Розлившись на десятки кілометрів, води подалися по малих річках і в сухі балки...»* [1, с. 559]. Щезло все із царством риби, дичини, комарів, *«не чути птиць, дерев нема, ... а замість минулої краси нова ще не прийшла»* [1, с. 510].

У центрі уваги О. Довженка людина та трагічні події особистого життя, пов'язані з будівництвом Каховської ГЕС. Так, Григорій та Домаха Шиян відмовляються кидати свою хату: *«Вже хоч і потопимось, аби дома»* [1, с. 521]. Генерал Федорченко не впізнає рідне село: *«... хлівів нема, тини розгороджені. Зникли садки високі сокорини, верби. На місці деяких хат – білі печі на свіжих руїнах»* [1, с. 486], *«по його грубому зблідлому обличчю котяться сльози»* [1, с. 488]. Максиму Тарасовичу також *«жаль старої хати, жаль з яким він бореться вже третій рік»* [1, с. 507], а в Соломії Бесараб *«сльози течуть по престарілому обличчі ... її душу тягне на старі руїни, тому що в неї вже немає майбутнього, а є тільки те, що належить старості, – минуле. І воно вже вмирає на її очах. Вона пережила його: плавні, сад, річку Підпільну, і могили батьків, і вулицю, і хату, де пройшли всі її радості і кохання, і все, все... І діти. Вже нічого їй не вернути»* [1, с. 509].

У «Щоденнику» О. Довженка є запис про те, що в *«Малій Каховці ніхто не хотів розбирати свій дім...»* [2, с. 768]. У кіноповісті вражає

опис ламання будинку Кравчиною: «... з хати вже вирвані дутки дверей і вікон, і вона, біла, дивиться на світ проваленими страхітливими очима... Хату будуй, другу руйнуй, стирай з лиця землі: море повеліває! А я прокурений тут прахом минулого... Але ж руйнування – теж будівництво. Ти теж будуєш море. "Будую, будь воно прокляте!"» [1, с. 510–511]. Руйнування хати – це знищення не лише оселі, а й історії кожного мешканця, його минулого і минулого рідного краю.

Посилюють трагізм кіноповісті художні деталі: «... пішов під воду великий Запорозький Луг, потонули навіки старі хрести на дідівських кладовищах...» [1, с. 559]; затоплено і церкву, побудовану ще за часів Запорозької Січі; на хаті розбирають гніздо чорногозу; «серед праху стоїть незаймана одна тільки піч. Аж ось і піч вже падає й стирається з лиця землі ... пусто. Хати нема. Все як у сні» [1, с. 516]. Критика того, що відбувалося, висловлена Максимом Тарасовичем: «Як я жалкую, що Бога нема! Появись він хоч на хвилину, ох і покарав би десницею своєю безбатченків...» [1, с. 505].

О. Довженко зазначає, що з одного боку «народ народу подарував ріку», нове село, на березі нового моря і «український степ починає нове життя», а з іншого – «засуджує нищівну пустку, залишену сталінським колективізмом» [4]: «Навіщо все це?», «Чо-му-у?» [1, с. 527]. Море вимагало нової естетики: «воно само вже нова естетика. Воно не приймає старої солом'яної стріхи, убогості, сірості ... Від далекого блакитного обрїю до самих ніг розкинулось море широкє, чистє, новє. І сталось чомусь відразу так, неначє бїльшїсть хаток і хлївчиків убогих з убогими солом'яними драми дахами стала непотрїбною. Створилась дисгармонїя. Кричуца, коли хто розумїє природу і мїсце людини на землї» [2, с. 780]. Переконаємось, що митець «не стїльки прагнув описати новє море, скїльки акцентувати на трагедїї втрати всього, що навіки пішло під воду» [3, с. 1452].

Погоджуємось із думкою П. Любоєва, що в кіноповісті О. Довженко відтворив «страшну, руйнівну трагедію, яка нищила долі ... розкривши прозу скаліченої природи, як символу трагедії суспільного колективізму, що знищив суть людяності» [4].

«Поема про море» О. Довженка показує хибність теорії колективізму. Кіноповість пронизує відчуття приреченості, невідворотності втрати рідного села, землі: «*Любіть Землю! Любіть працю на землі, бо без цього не буде щастя нам і дітям нашим ні на якій планеті*» [1, с. 559]. «*Обережно з землею! Земля мстить за зраду...*» [1, с. 481] – переконливо-стверджувальні пророчі слова митця.

Література

1. Довженко О. Поема про море. *Довженко О. Кіноповісті. Оповідання*. Київ : Наукова думка, 1986. С. 473–560.
2. Довженко О. Щоденникові записи (1939–1956). Харків : Фоліо, 2013. 879 с.
3. Коваль-Фучило І. Пам'ять про затоплення: творчість Довженка і усні наративи. *Народознавчі зошити*. 2020. № 6 (156). С. 1445–1453.
4. Любоев П. «Поема про море»: Довженкова проза про Сталінське спустошення. *Кінотеатр*. 2004. № 5. URL : http://archive-ktm.ukma.edu.ua/show_magazine.php?inid=9.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-372-2-31>

Т. СІРОШТАН

*Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького*

Т. ЛУЦЕНКО

*КЗ «Лозівський ліцей № 8»
Лозівської міської ради Харківської області*

СТИЛІСТИЧНЕ ВЖИВАННЯ ДІАЛЕКТИЗМІВ У ТВОРАХ М. МАТІОС

Актуальність вивчення стилістичних особливостей художньої прози буковинської письменниці Марії Матіос зумовлена такими важливими аспектами: необхідністю систематизувати багатий діалектний матеріал, репрезентований авторкою, виявити його особливості; потребою кращого розуміння та аналізу таких тем, як війна, ідентичність, соціальна справедливість, що відображені в її